

LATIN JATORRIKO IZEN BEREZIAK EUSKAL IDAZLEETAN

Gidor Bilbao Telletxea

Greziar eta latindar izen berezien katalunierazko transkripzioa aztertzen duen liburu baten hitzaurrea egitean (1), Miquel Dolç jaunak Kataluniako Ertaroko idazleei buruz dioenak oso-osoan balio du, izen berezi horiek euskal tradizio idatzian eskaintzen duten irudia azaltzeko: badira gaurko ikuspegitik ere egokitzat har ditzakegun transkripzioak (*Horazio*: Pouvreau, Gandiaga, Villasante), ez dira gutxi latineko formak osorik edo ezer-ez bat aldatuta ematen dituztenak (*Horatius*), gaztelaniako edo frantseseko aldaerak hartu dituztenak ere asko dira (*Horacio*: Zerbitzari; *Horacio*: Etxeberri Sarakoa), eta baita forma berriak asmatzen dituztenak ere (*Orati*: J. Eguzkitza, Gaztelu, Ibiñagabeitia). Normalizaziorako bidean, haatik, ez dago zalantzarik denak ezagutu behar dituguna.

Exonomastika normalizatzeko kontuan hartu beharko da izen arrunten mailuek hartzen duten bidea, beste hizkuntza batzuek egin dutena eta, berriro gatzoz lehengora, tradizio idatzia. Irizpide orokorrei dagokienean ez dugu guk agertuko Ibon Sarasola jaunak exotoponimoen euskal formaz idatziriko artikuluan azaldu ez duenik (2). Irizpide horietako batean oinarriturik, latindar izen bereziak nola aipatu dituzten euskal idazleek ikusi nahi izan dugu. Oraingo helburua aukeren aniztasuna erakustea soilik dugularik, izen hauek euskaraz ematean sortzen diren grafia aldaketak biltzen ahailegindu gara. Hurrengo baterako geratzen da hau bezain garrantzitsu eta are korapilatsuagoa den hitz bukaeren arazoa (lat. *-us* > eusk. *-us / -u / -o / ...* etab.) (3).

Antzinako Grezia, Mesopotamia, Egipto, Pertsia, Israel eta Erromako inperioko izen bereziak, denak izan ditugu ikergai, eta baita Antzinate Berantiarreko batzuk ere, izen horiek ezagutzeko tarteko hizkuntza, hurbileneko erromantzea izan ez denean, latina izan dela pentsaturik. Latinezko formaren ondoan grekozkoa eskaini dugu gehienetan, latinarentzat berarentzat jatorrikoa edo tartekoa izan denean.

Euskaltzaindiaren *Orotariko Euskal Hiztegia*-k 1989an eskuzabaltasunez utzitako izen berezi zerrendak erabili ditugu lan hau burutzeko, aipamen guztiak banan-banan jatorrizko testuetan konpultsatu gabe. Guk eskaintzen dugun forma,

(1) J. ALBERICH & M. ROS, 1993, *La transcripció dels noms propis grecs i llatins*, Bartzelona.

(2) I. SARASOLA, 1991: "Exotoponimoen euskal formaz", *Euskera*, 36, 1051-1079.

(3) Ez dugu haatik aurrerapen gisa aipatu gabe utzi nahi Iparraldeko idazleetan ugari aurkitzen direla gaztelaniazko ordainetatik frantsesezkoetatik baino hurbilago diren formak.

gainera, zerrenda horretan agertzen dena da, hots, *Orotariko Euskal Hiztegia*-ren datutegian sarturikoa (4). Geurea da edozein modutan ere hutsen ardura. *Corpus* hau hautatzean, kanpoan geratu dira latinetik euskarara eginiko itzulpen gehienak (5) baina lan horietan erabilitako irizpide ezberdinek beti dutela *corpus* honetan ordezkariaren bat esango genuke eta lanak ez duela, beraz, aniztasunik galtzen. *Orotariko Euskal Hiztegia*-ren zerrendetan agertzen diren egileen ondoren azken lau urteetan argitaratu diren gai honi buruzko lanetan proposaturiko formak ere eman ditugu, hots Sarasolaren aipatu artikulukoak, Elhuyar elkartearen *Munduko Leku-Izenak* eta *Munduko Pertsona-Izenak* liburuetakoak, eta Andolin Eguzkitza eta Gorka Palazioren geografidatutegikoak (6). Elhuyar-en proposamenek dagokienean, elkarte honek argitaraturiko hiztegi entziklopedikora ere jo dugu beste liburuetan agertzen ez den formaren bat eskaintzen duenean honek (7). Osotasuna eta hitzak erraz bilatzeko erabilgarritasuna eskaintzen dutelako hautatu ditugu zerrenda eta liburu hauek, beste batzuk gutxietsi gabe (8). Bereziki aipatu nahi genuke Alfonso Irigoien jaunak gai honi buruz berak egindako lanen bilduma gisa argitaratu liburuak, asko ikasi baitugu bertan izenen historiari buruz (9).

Beraz, latin izen berezien grafiak euskarara egokitzean gure ustez sortzen diren aldaketen bilduma da lanean aurkezten dena, parentesi angularren artean gure gaurko erabilera agertuz eta euskal tradizio idatzian eskaini diren aldaera ezberdinak kortexte artean emanez. Argi geratu behar da gu ez garela nor Euskaltzaindiaren Exonomastika Azpibatzaordeari geure kabuz proposamenek egiteko: soilik geure erabilera agertu nahi izan dugu, bigarren maila baten bada ere, garrantzia euskal tradizioa erakusteari emanez. Ondoren, hortaz, adibide egokiak bilatzen ahalegindu gara, ahal izan den neurrian leku-izenak eta pertsona-izenak nahastuz eta idazleek era aniztetan idatzitakoei lehentasuna emanez. Emandako arau gisa-

(4) Grafiak ez dira beti ez idazleak ez ediziorik hobereenak hautaturikoekin bat etorriko, *Hiztegia*-k berak bere beharretarako egokitu baititu batzuetan; baina hala ere aldaketa horiek ez dute funtsezko eztabaidagaietan eraginik izango eta lan honen izaera kontutuan hartuta, lehen hurbilketa bat baino ez denez, forma aniztasuna erakusteko ez du lana balio gabetzen.

(5) 1988a baino lehenagoko itzulpenak ezagutzeko, cf. I. RUIZ ARZALLUZ, 1988: "Catálogo de las traducciones vascas de obras latinas de la Antigüedad", *ASJU* XXII-2, 541-546. Dena den, norbait aipatzekotan ezingo genuke ahaztu Jon Gotzon Etxebarriak bere *Excerpta* aldizkarian egindako itzultzaile lan izugarria. Beranduagokoak dira Piarres Charritonen, Imanol Unzurrunzaga eta Boni Urkizuk *Pentsamenduaren Klasikoak* bilduman argitaraturiko lanak edo *Bibliotheca Scriptorum Classicorum Vasconica* delakoan Gidor Bilbao, Iñigo Ruiz Arzalluz eta Guadalupe Lopetegik argitarabidean dituztenak.

(6) Sarasolaren aipatu artikulua, aurrerantzean *Sarasola*. ELHUYAR, 1990: *Munduko Leku-Izenak*, Usurbil; aurrerantzean *MLI*. ELHUYAR, 1992: *Munduko Pertsona-Izenak*, Usurbil; aurrerantzean *MPI*. A. EGUZKITZA & G. PALAZIO, 1991: *Geografidatutegia*, Bilbo; aurrerantzean *Geografidatutegia*.

(7) ELHUYAR, 1993: *Hiztegi Entziklopedikoa*, Usurbil; aurrerantzean Elhuyar.

(8) Ez dugu erabili, adibidez, *Lur Entziklopedia*, amaitu gabe dagoelako. Hala eta guztiz ere, *corpus*-ean lekukotasun egokirik aurkitu ez eta izan dugu noizbait hortik kanpoko idazle edo lanen bat aipatu beharra. Parentesi artean eman dugu halakoetan idazle edo lanaren izena.

(9) A. IRIGOIEN, 1994: *Pertsona-izenak euskaraz nola eman*, Bilbo.

koen salpuespenak edo aipatu beharreko ñabardurak aurkitu ditugunean, heiagora ikurrez markatu eta aurkeztu ditugu.

<bokala> : <bokala>

!! Ptolemaeus (< Πτολεμαῖος)

Tolomeo: Iztueta

Ptolomeu: Ibiñagabeitia

Ptolomeo: Leizarraga, A. M. Zabala, Hiribarren, J. M. Barandiaran. MPI

Ptolemais, Ptolemaida (< Πτολεμαῖς) (10)

Tolemai: (Olabide)

Tolemaida: Beobide, (Elizen Arteko Biblia: *Itun Berria*)

Ptolemaida: (Duvoisin), (Kerexeta)

!! Vergilius, Virgilius (11)

Vergili: Orixe

Bergili: Ibiñagabeitia, Onaindia

Bergilio: Ibiñagabeitia (behin)

Virgile: Zerbitzari

Virgili: Lizardi

Virjilio: Azkue

Virgilio: Etxeberri Sarakoa, V. Mogel, Hiribarren, Lizardi, Irazusta, Ibiñagabeitia. MPI

Birgili: Orixe, Gaztelu, Ibiñagabeitia (behin)

Birjilio: Iztueta, Jon Eguzkitza, Berrondo

Birgilio: Azkue

<y bokalikoa> : <i> [y]

Aegyptus (< Αἴγυπτος)

Egyptu: Etxeberri Ziburukoa

Ejypte: Leizarraga

Egypte: Leizarraga, Pouvreau

Egyptoa: Hiribarren, Zerbitzari, Barbier

Ejypto: Mihura, Hiribarren

Egypto: Materre, Mendiburu, Larregi, Zaldubi

Aigito: Orixe, Zaitegi, Ibiñagabeitia

Ijitu: Mogel

Ijito: Ubillos

Igito: Orixe, Ubillos

Egipta: Belapeire, Egiategi, Intxauspe

Ejipta: Belapeire, Intxauspe

(10) Pertsona izenean bigarren silabako bokala lehenengo silabakoarekin asimilatu da, leku-izenean ordea ez da asimilaziorik gertatu.

(11) Latinez bi aldaerak aurkitzen dira, baina eskuizkriburik hoberenetan lehena da erabili ohi dena.

Egipte: Materre, Pouvreau

Ejipte: Leizarraga, Pouvreau, Etxeberrri Ziburukoa

Egiptu: Gasteluzar

Ejiptu: Etxeberrri Ziburukoa, Gasteluzar, Laneufville Katixima, J. J. Mogel

Ejipto: Mihura, Zerbitzari, Jauffret Katixima

Ejito: Añibarro, Frai Bartolome, Xenpelar, Beobide, Urruzuno, B. Enbeita, Anabitarte

Ejipto: Axular, Baratzia, Mihura, Agirre Asteasukoa, Etxagarai, Gerriko, Duhalde, Iztueta, Arrese Beitia, Lardizabal, Iraizoz, Inza, Argi Done Laburra, Iraizoz, J. M. Barandiaran, Jauffret Katixima

Egipto, Egypto: Geografidatutegia

Egipto: Etxeberrri Sarakoa, Kardaberaz, Mendiburu, Larregi, Laneufville Katixima, Jes. Bih., Uriarte, Lardizabal, Altuna, Inza, Zerbitzari, Ibiñagabeitia, Mirande, Aresti. MLI, Sarasola.

Babylon, Babylonia (< Βαβυλων, Βαβυλωνία)

Babyloni(ko): Mendiburu

Babylonia: Etxeberrri Sarakoa, Mendiburu, Hiribarren, Arbelbide. Geografidatutegia

Babilon: Orixe, Iraizoz

Babilona: Zerbitzari

Babilone: Leizarraga

Babyloni: Orixe, Zaitegi

Babilonija: Uriarte, J. J. Mogel, Frai Bartolome

Babilonia: Etxeberrri Ziburukoa, Axular, Etxeberrri Sarakoa, Kardaberaz, Ubillos, Mogel, Agirre Asteasukoa, Gerriko, Monho, Xarlemaña, Arrese Beitia, Duvoisin, Lardizabal, G. Arrue, Inza. MLI, Sarasola

Byzantium (< Βυζάντιον)

Byzantzio: Geografidatutegia

Bizantzio: Mirande. Elhuyar, Sarasola

Libya (< Λιβύη)

Liby: Mendiburu

Libya, Libia: Geografidatutegia

Libi: Zaitegi

Libia: Lardizabal, Arrese Beitia, Altuna, Mirande. MLI, Sarasola

Syria (< Συρία)

Syri: Mendiburu

Syria: Agirre Asteasukoa, Larregi, Zerbitzari

Syria, Siria: Geografidatutegia

Siria: Leizarraga, Etxeberrri Sarakoa, Ubillos, Mogel, Agirre Asteasukoa, Iztueta, Lardizabal, Beobide, J. I. Arana, Lardizabal, Intxauspe, Iraizoz, Zerbitzari, J. A. Irazusta, Ibiñagabeitia. MLI, Sarasola.

Tyrrhenus (< Τυρηνός)

Tirreni: Ibiñagabeitia

Tirreniar Itsasoa: Geografidatutegia, MLI, Sarasola

<yī> : <i>

Harpyia (< Ἄρπυια)
 Arpia: Santi Onaindia
 Harpia: MPI

<j-> : <j-> [i-, y-]

Juno
 Yunon: Goihetxe
 Iunon: Ibiñagabeitia
 Iuno: Orixte, Ibiñagabeitia
 Juno: Ubillos, E. M. Azkue. MPI

Julius
 Julio: Etxeberri Sarakoa, Mogel, Iztueta, Lardizabal, Berrondo. MPI

!! Iulus, Julius (12)
 Julio (*sic*): MPI

!! Jugurtha (13)
 Jugurta: MPI

Iocasta (< Ἰοκῆστη)
 Jokasta: MPI
 Iokaste: Zaitegi

!! <Hie->

Hiero (< Ἱερώων)
 Ieron: Zaitegi
 Hieron: MPI

Hieronymus (< Ἱερώνυμος)
 Hieronimo: Axular, Pouvreau, Lapitz
 Ieronimo: Axular
 Jeronima: Akesolo
 Jeronimo: Axular, Larramendi, Etxeberri Sarakoa, Kardaberaz, Mogel, Añi-barro, Frai Bartolome, J. J. Mogel, Agirre Asteasukoa, Gerriko, Iztueta, J. I. Arana, Xenpelar, Lardizabal, Duvoisin, Lapitz, Inza. MPI

Hierusalem (< Ἱερουσαλήμ)

(12) Latinez hiru silabako izen gisa aurkitzen da bi silabako bezala baino sarriago. Balio bokaliko hutsa adierazteko <> eta balio erdikontsonantikoa adierazteko <> erabili dugu latin hitzetan.

(13) Elkarren ondoren ematen ditugu Numidiako erregearen eta Ediporen amaren izenak, gaztelaniak biak bide beretik egokitu arren (*Yugurta* eta *Yocasta*) latinez lehena hiru silabakoa eta bigarrena lau silabakoa zirela azpimarratzeko, hots, erdikontsonantez hasten zela latinez Numidiako erregearen izena, baina ez Laioren emaztearena.

Hierosolyme (< Ἱεροσόλυμα): Erkiaga

Hierusalem: Etxeberri Ziburukoa, Pouvreau

Ierusalam: Argainarats

Ierüsalem: Belapeire

Ierusalem: Leizarraga, Etxeberri Ziburukoa, Materre, Axular, Oihenart, Pouvreau, Orixe

Ierusalen: Etxeberri Ziburukoa, Orixe

Yerusalem: passimYerusalen: Gerriko, S. Mitxelena

Jerusalem: Duhalde, Jes. Bih., Lapitz, Zerbitzari, Jauffret Katixima, Baladak

Jerüsalam: Maister, Laneufville Katixima

Jerüzalem: Uskara Libria

Jerüsalem: Belapeire, Uskara Libria, Intxauspe, Zubererazko Doktrina

Jerusalem / Jerusalem: MLI, Sarasola

Jerusalem: passim. Geografidatutegia

Jerusalen: passim

<-j-> : <-i-> [-j-; -y-]

Lajus, Laius (< Λαίος)

Lai: Zaitegi

Laios: Zaitegi (behin)

Laiya: (BNP 178 Pastoral)

Laio: Zaitegi (behin). Elhuyar (s.v. Edipo)

Troja, Troia (< Τροία, Τρωία)

Troja: Etxeberri Sarakoa

Troya: Zaitegi, Gaztelu

Troia: Mendiburu, Zaitegi, Orixe, Ibiñagabeitia. Elhuyar, Sarasola.

Plejas, Pleias (< Πλειάς, Πληιάδω)

Pleiada(k): Ibiñagabeitia

Pleiade(ak): MPI

!! Ajax (< Αἴας)

Ajax: MPI

Aiax: Ibiñagabeitia

!! Trajanus

Trajano: Mendiburu, J. M. Barandiaran. MPI

<ae> : <e> [ae; ai]

Aegyptus (< Αἴγυπτος)

Aigito: Orixe, Zaitegi, Ibiñagabeitia

Ijitu (14): Mogel

(14) Ez dugu <D> grafia <ae>-ren ordainen artean sartu, soilik izen jakin honen historiarekin zerikusia duelako.

Ijito: Ubillos
 Igitto: Orixe, Ubillos
 Ejipte: Leizarraga
 Egipte: Leizarraga, Pouvreau,
 Ejipte: Leizarraga, Pouvreau, Etxeberri Ziburukoa Egipte: Materre, Pouvreau
 Ejipta: Belapeire, Intxauspe
 Egipta: Belapeire, Egiategi, Intxauspe
 Ejipto: Mihura, Zerbitzari, Jauffret Katixima
 Ejipto: Axular, Baratzart, Mihura, Agirre Asteasukoa, Etxagarai, Gerriko, Duhalde, Iztueta, Arrese Beitia, Lardizabal, Iraizoz, Inza, Argi Done Laburra, Iraizoz, J. M. Barandiaran, Jauffret Katixima
 Egipto: Hiribarren, Zerbitzari, Barbier
 Ejipto: Mihura, Hiribarren
 Egipto: Materre, Mendiburu, Larregi, Zaldubi
 Ejipto: Añibarro, Frai Bartolome, Xenpelar, Beobide, Urruzuno, B. Enbeita, Anabitarte
 Ejipto: Etxeberri Ziburukoa, Gasteluzar, Laneufville Katixima, J. J. Mogel
 Egipto: Etxeberri Ziburukoa
 Egipto: Gasteluzar
 Egipto, Egipto: Geografidatutegia
 Egipto: Etxeberri Sarakoa, Kardaberaz, Mendiburu, Larregi, Laneufville Katixima, Jes. Bih., Uriarte, Lardizabal, Altuna, Inza, Zerbitzari, Ibiñagabeitia, Mirande, Aresti. Sarasola, MLI

Aegisthus (< Αἰγισθος)

Aigist: Zaitegi
 Egista: Zaitegi
 Egisto: Axular. MPI

Caesar

Coesar: Egiategi (15)
 Kaiser: Lizardi, Gaztelu
 Caesar: Etxeberri Sarakoa, Mirande
 Kesar: Ibiñagabeitia.
 Zesar: Etxeberri Ziburukoa, Axular, Gasteluzar, Ubillos, Lardizabal, Hiribarren, Berrondo, Baladak. MLI

!! Phaethon (< Φαέθων) (16)

Phaeton: Ibiñagabeitia Faeton: MPI

!! Pasiphae (< Φασίφάν) (17)

Pasiphae: Ibiñagabeitia
 Pesiphae: Ibiñagabeitia

(15) *ae / oe* diptongoen nahastetik sorturiko forma da Egiategirena (cf. *caelum / coelum*).

(16) Latinez ez dago izen honetan diptongorik, *a* eta *e* biak bokal laburrak baino.

(17) Latinez ez dago izen honetan diptongorik, *a* laburra eta *e* luzea baitira.

Pasifae: MPI

!! Aetius

Aezio: MPI

<oe> : <e> [oi]

Phoebus (< Φοῖβος)

Poib: Zaitegik

Phebu: Ibiñagabeitia

Phebus: Oihenart, Ibiñagabeitia (behin)

Febus: Gasteluzar

Febo: Arrese Beitia, Hiribarren, Berrondo. MPI

Oedipus (< Οἰδίπους/Οἰδίπος)

Oidipu: Zaitegi

Edipa: (BNP 178 Pastoral)

Edipo: MPI

Phoenicia, Phoenice (< Φοινίκη)

Poinike: Orixe.

Penizia: J. M. Barandiaran

Phenizia: Goihetxe

Fenizia: Iztueta, Hiribarren, Inza. Sarasola, Elhuyar.

!! Boethius (18)

Boecio: Etxeberri Sarakoa

Boezio: MLI

<h> : <h> [ø] (cf. <Hie> supra)

Horatius

Oratio: Axular

Orati: J. Eguzkitza, Gaztelu, Ibiñagabeitia

Horatio: Otxolua

Horace: Zerbitzari

Horacio: Etxeberri Sarakoa

Horazio: Pouvreau, Gandiaga, Villasante. MPI

Hannibal, Annibal (19)

Annibal: Hiribarren

Anibal: Axular, J. M. Zabala, Pedro Astarloa, Berrondo

Hannibal: Goihetxe

Hanibal: MPI

(18) Latinez ez dago izen honetan diptongorik, o laburra eta e luzea baitira.

(19) Latinez ugari izan dira <h> letrarekin nahiz gabe idazten ziren hitz-formen bikoteak: *honus / onus, aruspex / haruspex*...

<z> : <z> [tz]

Byzantium (< Βυζάντιον)

Byzantzio: Geografidatutegia

Bizantzio: Mirande. Elhuyar, Sarasola

Zeus (< Ζεύς)

Tzeu: Zaitegi

Zeus: Villasante, Zerbitzari, Ibiñagabeitia. MPI

<th> : <t> [th]

Thebae (< Θήβαι)

Thebes: Larregi

Tebe: Zaitegi

Tebas: Lardizabal. Elhuyar, Sarasola

Demosthenes (< Δημοσθένης)

Demosthene: Zaitegi

Demosthenes: Hiribarren

Demostene: Axular

Demostenes: Axular, Frai Bartolome, Gaztelu. MPI

<tth> : <t>

Pittheus (< Πιτθεύς)

(Piteo)

<c> : <k> [c] (20)

<qu> : <k> [qu]

Quintilianus

Quintilien: Zerbitzari

Quintiliano: Etxeberri Sarakoa, Kardaberaz

Kintilian: Egiategi

Kintiliano: Kardaberaz. MPI

Aquitania

Akitalia: Hiribarren, J. M. Barandiaran. MLI

Aquinum

Aquinas (< lat. adj. Aquinas): Etxeberri Sarakoa

Aquino: Geografidatutegia, MPI (s.v. Tomas Aquinokoa)

Akin(eko): Jauretze

Akino: Zaitegi, Zerbitzari

(20) Hitz arruntak idaztean ere euskaraz <k> erabiltzeko ohitura aski berria denez, ez dugu uste hemen <c> eta <k> grafien adibideak biltzeak ezer jakingarrik jarriko lukeenik agerian.

<ce> : <ze> [ce; ke]

<ci> : <zi> [ci; ki]

<cy> : <zi> [zy]

Cicero

Kikero: Orixe, Zaitegi

Kikeron: Gaztelu, Zaitegi.

Cicero: Mirande

Ciceron: Etxeberri Sarako, Frai Bartolome, Mogel, Uriarte, Hiribarren, Lizardi

Zizeron: Axular, Kardaberaz, Agirre Asteasukoa, Arrese Beitia, Villasante, M. Atxaga, Berrondo, Zerbitzari. MPI

Cyrus (< Κύρος >)

Zyro: Axular

Ziro: MPI

Caesar

Kaiser: Lizardi, Gaztelu

Kesar: Ibiñagabeitia.

Coesar: Egiategi

Caesar: Etxeberri Sarakoa, Mirande

Zesar: Etxeberri Ziburukoa, Axular, Gasteluzar, Ubillos, Lardizabal, Hiribarren, Berrondo, Baladak. MPI

!! Cypros, Cyprus (< Κύπρος >)

Chipre: Uriarte, Beobide.

Txipre, Cypre: Geografidatutegia

Txipre, Xipre: Sarasola.

Txipre: Lardizabal, Inza, Ibiñagabeitia, Aresti. MLI

!! C.: Gaius; C. (atzekoz aurrera): Gaia; Cn.: Gnaeus (21)

Caio: Pedro Astarloa, Lardizabal

Kaio: MPI (s.v. Zesar)

Kneo: MPI (s.v. Ponpeio)

Gaio: Leizarraga, Lardizabal

<ge> : <ge>

<gi> : <gi> [ki]

Germanicus

Germaniko: Mogel. MPI

Gorgias (< Γοργίας >)

Gorgia: Zaitegi

Gorgias: Zaitegi (behin). MPI

(21) Latin zaharrean <C> letrak adierazten zuen gero <G> letrak adieraziko duena ere. Garai hartako aztarna gisa geratu dira laburdura hauek latinez beti /g-/ batekin esan diren izen hauentzat.

Phrygia (< Φρυγία)

Phrygeia: Mirande

Pirkija: Otxolua

Phrygi: Mendiburu

Phrigia: Etxeberri Sarakoa

Frigia: Egiategi, Lardizabal, Zaitegi. Sarasola, Elhuyar

<x> : <x> [j]

Maximus

Maximo: Etxeberri Sarakoa, Pouvreau. MPI

Sextus

Sextu: Ibiñagabeitia

Sexto: MPI

Syphax

Sifax: MPI

Xenophon (< Ξενοφῶν)

Jenofonte: Arradoi

Xenophon: Zaitegi (behin)

Xenofon: MPI

Xenoponta: Zaitegi

Xenofonte: Berrondo

Xerxes (< Ξέρξης)

Xerxa: Zaitegi

Xerxes: MPI, (Euskaltzaindia - Maileguen idazkeraz)

Alexandria (< Ἀλεξανδρεία)

Alejandri: Ibiñagabeitia

Alejandria: J. J. Mogel, Agirre Asteasukoa, Lardizabal, Beobide, G. Arrue

Alexandri(ko): Mendiburu, Orixe

Alexandria: Pouvreau, Larregi, Andredena Mariaren Ilhabetea, Intxauspe, Lardizabal, Ibiñagabeitia. MLI, Sarasola

<ch> : <k> [x, kh, ch, qu, c]

Achilles (< Ἀχιλλεύς)

Akhiles: Egiategi

Akileu: Ibiñagabeitia, Mirande

Akillis: Frai Bartolome

Akiles: Villasante, Ibiñagabeitia, Mirande. MPI

Antiochus (< Ἀντίοχος)

Antiochos: Egiategi

Antiochus: Baratziart, Zerbitzari

Antioco: Mogel

Antioka: Xarlemaña

Antiokus: Zubererazko Doktrina, Jauffret Katixima

Antioko: Axular, Mendiburu, Ubillos, Agirre Asteasukoa. MPI

Antiochia, Antiochea (< Ἀντίοχεια)

Antioxe: Leizarraga

Antioke: Duvoisin

Antioke: Larregi

Antioki: J. A. Irazusta

Antiokia: Agirre Asteasukoa, Lardizabal, Hiribarren, Beobide, Inza, Iraizoz,
J. A. Irazusta. Sarasola, MLI

<cch> : <k> [c, kh]

Bacchus (< Βάκχος)

Bakhus: Goihetxe

Bakus: Monho, Ibiñagabeitia

Bak: Orixe, Zaitegi, Ibiñagabeitia

Bako: Ubillos, Frai Bartolome, E. M. Azkue, Bilintx, Otxolua, San Martin.
MPI

Gracchus

Graco: Mogel

Grako: MPI

<-ti-> + <bok.> : <-zi-> + <bok.> [ti, ci]

<-ty-> + <bok.> : <-zi-> + <bok.>

<s/x/t/anti> + <-ti-> + <bok.> : <s/x/t/anti> + <-ti-> + <bok.>

<s/x/t/anti> + <-ty-> + <bok.> : <s/x/t/anti> + <-ti-> + <bok.>

Horatius

Orati: J. Eguzkitza, Gaztelu, Ibiñagabeitia

Horatio: Otxolua

Oratio: Axular

Horace: Zerbitzari

Horacio: Etxeberri Sarakoa

Horazio: Pouvreau, Gandiaga, Villasante. MPI

Antiochus (< Ἀντίοχος)

Antiochos, Antiochus, Antioco, Antioka, Antiokus, Antioko; cf. <ch>

!! Actium (Ἄκτιον)

Aktium: Elhuyar

<n/r/l> + <s> : <n/r/l> + <ts> [<n/r/l> + s]

<n/r/l> + <ce> : <n/r/l> + <tze> [<n/r/l> + ce, ze]

<n/r/l> + <ci> : <n/r/l> + <tzi> [<n/r/l> + ci, zi]

<n/r/l> + <ti> : <n/r/l> + <tzi> [<n/r/l> + ti, ci, zi]

Pontius

Pontio: Gasteluzar

- Poncio: Kardaberaz, Larregi, Laudioko Doktrina, Mogel, Legaz, Zaraitzue-
razko Doktrina, Jauffret Katixima, Mendigatxa
- Ponzio: Leizarraga, Materre, Belapeire, Pronus, Burgosko Doktrina, Bara-
tziart, Laneufville Katixima, Baztango Doktrina, Busturiko Doktri-
na, Mogel, Agirre Asteasu, Uskara Libria, Añibarro, Lardizabal, Hi-
ribarren, Zuberoako Doktrina, Aezkoako Doktrina, Erronkariko
Doktrina, Iraizoz, Jauffret Katixima, Ulzamako Doktrina, Oskillaso
- Pontzio: Luzaideko Doktrina, Kristiñau-Ikasbidea Bizkaieraz, Inza, Argi
Done Laburra, Kristiñau-Ikasbidea Gipuzkeraz, Zerbitzari, N. Etxa-
niz. MPI

<f> : <f> [p]

Festus

- Festus: Leizarraga
Festo: Etxeberri Sarakoa, Lardizabal. MPI

Faustus

- Paustu: Orixe
Faustu: Orixe (behin)
Fausto: Lapitz, Erkiaga. MPI

Africa

- Apirka: Kirikiño, Tomas Agirre
Aprika: Frai Bartolome, Beobide, Txomin Agirre, Etxeita, Kirikiño, J. M.
Barandiaran, Alzaga, Orixe, Ibiñagabeitia, Etxaniz, Anabitarte, Mu-
nita
Africa: Mendiburu
Afrika: Etxeberri Sarakoa-z geroztik, passim. Sarasola, Geografidatutegia,
MLI

<ph> : <f> [ph, p]

Phoebus (< Φοῖβος)

- Poib: Zaitegik
Phebu: Ibiñagabeitia
Phebus: Oihenart, Ibiñagabeitia (behin)
Febus: Gasteluzar
Febo: Arrese Beitia, Hiribarren, Berrondo. MPI

Phoenicia, Phoenice (< Φοινίκη)

- Poinike: Orixe
Penizia: J. M. Barandiaran
Phenzia: Goihetxe
Fenzia: Iztueta, Hiribarren, Inza. Sarasola, Elhuyar.

Xenophon (< Ξενοφῶν)

- Xenoponta: Zaitegi
Xenophon: Zaitegi (behin)
Xenofon: MPI

Jenofonte: Arradoi
Xenofonte: Berrondo

<pph> : <f> [p]

Sappho (< Σαπφώ)
Sapo: Zaitegi
Safo: MPI

<ps> : <ps>

Psammetichus (< Ψαμμυτιχος)
Psammetico: Etxeberri Sarakoa
Psametiko: MPI

Thapsus (< Θάψος)
Tapso: Elhuyar

<pt> : <pt> [t]

Ptolemaeus (< Πτολεμαῖος)
Tolomeo: Iztueta
Ptolomeu: Ibiñagabeitia
Ptolomeo: Leizarraga, A. M. Zabala, Hiribarren, J. M. Barandiaran. MPI

Aegyptus (< Αίγυπτος)
Aigito: Orixe, Zaitegi, Ibiñagabeitia
Ijitu: Mogel
Ijito: Ubillos
Igitto: Orixe, Ubillos
Ejito: Añibarro, Frai Bartolome, Xenpelar, Beobide, Urruzuno, B. Enbeita, Anabitarte
Egipta: Belapeire, Egiategi, Intxauspe
Ejipta: Belapeire, Intxauspe
Egipte: Materre, Pouvreau
Ejipte: Leizarraga, Pouvreau, Etxeberri Ziburukoa
Egypte: Leizarraga, Pouvreau,
Ejypte: Leizarraga
Ejiptoa: Mihura, Zerbitzari, Jauffret Katixima
Egypto: Materre, Mendiburu, Larregi, Zaldubi
Egyptoa: Hiribarren, Zerbitzari, Barbier
Ejypto: Mihura, Hiribarren
Egiptu: Gasteluzar Ejiptu: Etxeberri Ziburukoa, Gasteluzar, Laneufville Katixima, J. J. Mogel
Egyptu: Etxeberri Ziburukoa
Ejipto: Axular, Baratzari, Mihura, Agirre Asteasukoa, Etxagarai, Gerriko, Duhalde, Iztueta, Arrese Beitia, Lardizabal, Iraizoz, Inza, Argi Done Laburra, Iraizoz, J. M. Barandiaran, Jauffret Katixima
Egipto, Egypto: Geografidatutegia

Egipto: Etxeberri Sarakoa, Kardaberaz, Mendiburu, Larregi, Laneufville Kati-
xima, Jes. Bih., Uriarte, Lardizabal, Altuna, Inza, Zerbitzari, Ibiña-
gabeitia, Mirande, Aresti. Sarasola, MLI

<nct> : <nt>

Cunctator

Kuntator: MPI

<rct> : <rt>

Antarcticus (< Ανταρκτικός)

Antarktiar: MLI, Geografidatutegia

Antartiar: Sarasola

<r- > : <r- > [err-]

Romulus

Erromul: Ibiñagabeitia

Romulus: Egiategi

Romulo: Etxeberri Sarakoa. MPI

!! Roma

Roma: Leizarraga, Mercy, Xarlemaña, Goñi

Errüme: Belapeire

Errume: Kardaberaz, Zubererazko Doktrina

Errouma: Xarlemaña

Erruma: Kardaberaz, Jes. Bih., Etxaun, Xarlemaña, Lapitz, Zubererazko
Doktrina, Etxaide

Erroma: passim. Sarasola, MLI, Geografidatutegia

<rh- > : <r- > [err-, errh-, rh-]

Rhodos, Rhodus (< Ῥόδος) cf. Sarasola

Rhodes: Leizarraga, Haraneder

Rhode: Haranader

Rhodas: Etxaun. Geografidatutegia

Errhodes: Duvoisin

Errode: Olabide

Rodese: Lapitz

Rodes: Ibiñagabeitia

Rodes, Rodas: Sarasola

Rodas: Anabitarte, Aresti, Kerexeta. MLI

<s- > + <konts.> : <es- > + <konts.> [<s- > + <konts.>]

Sparta (< Σπάρτη)

Sparte: Etxeberri Ziburukoa

Sparta: Leizarraga

Esparte: Zaitegi

Esparta: Jon Eguzkitza, Ibiñagabeitia. Sarasola, MLI

Strabo (< Στράβων)

Strabon: Etxeberri Sarakoa

Estrabon: Iztueta, Hiribarren. MPI

Scipio

Scipio: Egiategi

Scipion: Etxeberri Sarakoa

Szipion: Axular, Hiribarren

Escipion: Mogel

Eskipion: Ibiñagabeitia

Eszipion: MPI

<II> : <I> [II]

Achilles (< Ἀχιλλεύς)

Akilles: Frai Bartolome

Akileu: Ibiñagabeitia, Mirande

Akhiles: Egiategi

Akiles: Villasante, Ibiñagabeitia, Mirande. MPI

Tertullianus

Tertullien: Hiribarren

Tertulian: Axular, Egiategi, Duhalde, Zerbitzari

Tertulien: Hiribarren, Inza, Gaztelu, Villasante

Tertuliano: Pouvreau, Etxeberri Sarakoa, Cardaberaz, Frai Bartolome, J. J. Mogel, Agirre Asteasukoa. MPI

Gallia

Gallia: Mirande

Galia: Mirande. Sarasola, Elhuyar

Illyria (< Ἰλλυρία)

Illyria(r): Mirande

Ileri: Ibiñagabeitia.

Iliria: Sarasola, Elhuyar

<bb, mm, nn, pp, ss, tt> : <b, m, n, p, s, t> [CC]

Gabba

(Gaba)

Psammetichus (< Ψαμμήτιχος)

Psammetico: Etxeberri Sarakoa

Psametiko: MPI

Ennius

Ennio: E. M. Azkue

Enio: MPI

Appuleius

Apulejo: Etxeberri Sarakoa

Apuleio: MPI

Thessalia (< Θεσσαλία)

Thesalia: Ibiñagabeitia

Tesali: Ibiñagabeitia, Zaitegi

Tesalia: Sarasola, MLI

Attica (< Ἀττική)

Atike: Zaitegi

Atika: Ibiñagabeitia. MPI

<cc> : <k>

<cci> : <kzi>

<cce> : <kze>

Ecclesiasticus (< Ἐκκλησιαστικός)

Eklesiastiko: Etxeberri Sarakoa, Frai Bartolome

Accius, Attius

Akzio: MPI

<mn> : <mn> [m]

Clytaemnestra (< Κλυταιμνήστρα)

Kilitaimeste: Zaitegi

Klitemnestra: MPI

<mb> : <nb> [mb]

<mp> : <np> [mp]

<mph> : <nf>

Cambyses (< Καμβύσης)

Kanbises: MPI

Pompeius

Pompe: Gasteluzar

Pompeio: Etxeberri Sarakoa

Ponpe: Zaldubi, Hiribarren

Ponpeiu: Ibiñagabeitia

Ponpejo: Etxeberri Sarakoa

Ponpeio: MPI

Amphitryo(n), Amphitruo(n), (< Ἀμφιτρυών)

Anfitrion: MPI

Amphrysus, Amphrysos (< Ἀμφρυσος)

Anfrosi (*sic*): Ibiñagabeitia

<herskaria / frikaria> + <r/l> : <dagokion herskaria / frikaria> + <r/l>

[<dagokion herskaria> + <bokala> + <r/l>]

Patrocles, Patroclus (< Πάτροκλος, Πάτροκλος)

Paterokel: (Zaitegi)

Patroklo: MPI

Creta (< Κρήτη)

Kerete: Ibiñagabeitia, Zaitegi

Kretes: Lardizabal

Creta: Mendiburu

Kreta: Leizarraga, Jon Eguzkitza, Ibiñagabeitia, Berrondo, Aresti. Sarasola, MLI, Geografidatutegia.

Clytaemnestra (< Κλυταιμνήστρα)

Kilitaimeste: Zaitegi

Klitemnestra: MPI

Pericles (< Περικλῆς)

Perikel: Zaitegi

Perikles: Axular. MPI

Phrygia (< Φρυγία)

Pirkija: Otxolua

Phrygeia: Mirande

Phrygi: Mendiburu

Phrigia: Etxeberri Sarakoa

Frigia: Egiategi, Lardizabal, Zaitegi. Sarasola, Elhuyar

Africa

Apirka: Kirikiño, Tomas Agirre

Aprika: Frai Bartolome, Beobide, Txomin Agirre, Etxeita, Kirikiño, J. M. Barandiaran, Alzaga, Orixe, Ibiñagabeitia, Etxaniz, Anabitarte, Munita

Africa: Mendiburu

Afrika: Etxeberri Sarakoa-z geroztik, passim. Sarasola, Geografidatutegia, MLI

<v> : [v]

Vergilius, Virgilius (▷ Βεργίλιος) (22)

Vergili: Orixe

Virgile: Zerbitzari

Virgili: Lizardi

Virjilio: Azkue

Virgilio: Etxeberri Sarakoa, V. Mogel, Hiribarren, Lizardi, Irazusta, Ibiñagabeitia. MPI

(22) Latinezko /w/ kontsonantikoa, hots <v>, grekoak bere alfabetora egokitu behar izan duenean batzuetan <ou>, beste batzuetan <u> eta askotan erabili izan du.

Bergili: Ibiñagabeitia, Onaindia
 Bergilio: Ibiñagabeitia (behin)
 Birgili: Orixe, Gaztelu, Ibiñagabeitia (behin)
 Birjilio: Iztueta, Jon Eguzkitza, Berrondo
 Birgilio: Azkue

Venus (> Βένους)

Venus: Axular, Pouvreau, Frai Bartolome, E. M. Azkue, Orixe, Ibiñagabeitia. MPI
 Benus: Ubillos, Astolasterrak (XVIII. m.), Astolasterrak (XIX. m.), Bilintx

Vespasianus (> Ούεσπασιανός)

Vespasiano: Axular, Mendiburu, Lardizabal. MPI
 Bepasiano: Ubillos

Ovidius

Ovidio: Axular, Etxeberri Sarakoa. MPI
 Obidi: Ibiñagabeitia
 Obidio: Berrondo

Octavius (> Ὀκτάβιος)

Octavius: Ibiñagabeitia
 Octavio: J. I. Arana
 Oktavio: Axular. MPI
 Oktabi: Ibiñagabeitia

Octavianus (> Ὀκταουιανός)

Octaviano: Pedro Astarloa, Txirrita
 Oktaviano: MPI
 Oktabian: Ibiñagabeitia
 Oktabiano: J. M. Zabala, Arrese Beitia